

BESLUT

2017-05-02

Dnr: 16/03319,
3287 och 3625**SAKEN**

Israels mediestrategi i USA, UR (Kunskapskanalen), 2016-11-09, program om hur pro-israelisk lobbyverksamhet påverkar amerikanska medier; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet handlade om hur rapportering av Israel-Palestinakonflikten i amerikanska medier påverkats av pro-israeliska lobbygrupper. Dokumentären inleddes med ett studiosamtal mellan en programledare och en statsvetare tillika mellanösterneexpert från Lunds universitet. Följande sades i det introducerande samtalet.

(Programledare) – Vi ska visa dokumentären *Israels mediestrategi i USA*. Välkommen hit [statsvetarens namn], expert på mellanösternfrågor vid Lunds universitet. I filmen får man se hur konflikten mellan Israel och Palestina framställs i amerikanska medier. Det är en kontroversiell fråga. Hur skulle du beskriva dokumentären? (Statsvetare) – Ja, det är en ny dokumentär om den pro-israeliska mediestrategin i USA:s medier. Framför allt i etablerade medier som de stora tv-kanalerna, som de stora tidningarna, hur den mediestrategin har sett ut under de senaste årtiondena. (Programledare) – Filmen har en israelkritisk avsändare. Kan du sätta filmen i ett större sammanhang? (Statsvetare) – Ja, så det är etablerat sedan tio år tillbaka att tala om den pro-israeliska lobbyns inflytande i USA och det är en lobby som fungerar precis som andra lobbyorganisationer i USA. Vapenlobbyn, oljelobbyn och den är en naturlig del av det amerikanska politiska systemet. Och på så sätt är det ingenting som är konstigt med den. Och på samma sätt finns det också lobbyorganisationer för palestinska och andra arabiska ändamål. Fast de är inte lika starka och kända. (Programledare) – Vilka kvalitéer tycker du filmen har? (Statsvetare) – Ja, jag tycker att den skildrar på ett korrekt sätt hur kritiken mot Israel ser ut i USA:s, i USA i dag. Och filmen har lite av ett stjärngalleri av 'vem som är vem' bland kritikerna till Israels politik. Från gamla

intellektuella som Noam Chomsky till ledande akademiker som Stephen Walt vid Harvard universitet som för övrigt skrivit en mycket uppmärksam bok om den pro-israeliska lobbyen i USA till yngre aktivister som Max Blumenthal. Som också är med i filmen. (Programledare) – Vilken mediekritisk blick har du haft när du har tittat på den här dokumentären? (Statsvetare) – Ja, man ska ju alltid ha ett mediekritiskt perspektiv när man ser på dokumentärfilmer. Dels vad gäller rena faktapåståenden som till exempel hur många dog vid det ena eller andra kriget och hur många var civila av dem. Till ett mediekritiskt perspektiv på det bredare perspektivet bakom dokumentären. Varför gjordes den? Vem gjorde den? Politiska bedömare i USA brukar ju säga att alla har en agenda och det gäller så klart även dokumentärfilmare. (Programledare) – Filmen är faktaspäckad. Du har granskat fakta. Vad har du kommit fram till? (Statsvetare) – Ja, att det finns inga uppenbara sakfel i filmen så vitt jag kan bedöma. Jag har gått igenom materialet och citat och sånt där är stort korrekt återgivna. Det man kan säga någonting om är att vissa fenomen som till exempel Hamas charter, det vill säga deras program, det kan ses, det kan tolkas på väldigt olika sätt. Vilket status det har i dag. En annan grej är också att det har gått en liten tid nu sen intervjuerna gjordes i filmen och läget i Gaza är lugnare i dag än vad som var fallet när intervjuerna gjordes. Och en annan grej man också kan säga är att aktivister av det slag som är med i filmen har oftast ett mer polemiskt språkbruk än vad akademiker eller journalister har. (Programledare) – I filmen visar man att det finns skillnader mellan hur konflikten visas i USA och i Europa. Hur kommer det sig att det har blivit de här skillnaderna? (Statsvetare) – Ja, det har ju traditionellt sett alltid varit känsligare att tala kritiskt om Israel i amerikanska medier än vad som varit fallet här i Västeuropa med undantag för Tyskland. Och en av anledningarna till varför det är så är att den pro-israeliska lobbyen traditionellt sett är mycket svagare i Västeuropa än vad som är fallet i USA. Och här i Västeuropa så har sympatierna för palestinierna också alltid varit starkare än vad som är fallet i USA. (Programledare) – Hur påverkar utvecklingen av internet och framväxten av sociala medier mediebilden av konflikten? (Statsvetare) – Ja, det är ju en utveckling som vi är mitt uppe i och internet och sociala medier har skapat nya arenor där israeler och palestinier nu konfronterar varandra i ett väldigt högt tonläge som det brukar vara på internet och i sociala medier. Det man kan se på de här arenorna är att ingen av sidorna har ett direkt övertag i nuläget utan här är spelfältet ganska jämnt. (Programledare) – 2017 är det femtio år sedan Israel inledde ockupationen av Palestina. Tror du frågan kommer komma upp starkare under 2017? (Statsvetare) – Ja, det tror jag. Jag tror att palestinierna med all sannolikhet kommer att driva den här frågan väldigt starkt. Jag tror också att det kommer vara mycket, till exempel vi akademiker planerar konferenser och bokutgivning och temanummer och tidskrifter så där. Så jag tror att det är en händelse som kommer att få väldigt mycket uppmärksamhet. (Programledare) – Tack [statsvetarens namn], då tittar vi på dokumentären.

Därefter visades dokumentären. Den började med att visa ett citat från en av Israels grundare Ze'ev Jobitinsky som löd enligt följande.

Vartenda folk i världen gör motstånd mot kolonisatörer så länge det känner att det har en chans att undvika kolonisering.

Det är vad araberna i Palestina gör. För det är inte en folkhop utan ett levande folk.

Därefter visades olika exempel på hur medierapportering i USA om Israel-Palestina konflikten utgick från ett israeliskt perspektiv och hur det påverkade allmänhetens syn på konflikten. Sedan visades en återblick av historiska bilder och filmer. En speakerröst sa samtidigt följande (enligt den svenska översättningstexten).

Sionismen, nationaliströrelsen som uppstod i Europa på 1800-talet fokuserade på tanken att judarna efter sekel som förföljda minoriteter hade rätt till en stat i Palestina som varit judarnas bibliska hemland drygt tretusen år tidigare. Men det fanns ett problem. I Palestina bodde sedan många sekel hundratusentals araber. Först under Osmanska riket, och sen första världskriget under britterna. De hoppades själva på ett självständigt Palestina. Spänningen steg under 1930-talet och pressen på britter att hitta en lösning som passade båda sidorna ökade. Efter förintelsen ställdes situationen på sin spets. Till slut drog sig Storbritannien tillbaka från Palestina och lämpade över frågan på det nygrundade FN. 1947 rekommenderade FN-resolutionen 181 att Palestina skulle delas upp. Judarna, en tredjedel av befolkningen skulle få 56 procent av marken. Palestinierna, två tredjedelar av befolkningen skulle få 44 procent. Villkoren förkastades genast av arabledare men våren 1948 förklarade sig Israel självständigt med föreslagna gränser vilket ledde till krig.

Sedan visades en kort filmsekvens från kriget. Speakerrösten sa sedan följande (enligt den svenska översättningstexten).

Efter vapenvilan 1949 kontrollerade Israel 78 procent av Palestina. Den nya staten firades av israelerna men palestinerna kallar det än i dag för nakba, katastrofen, till minne av de hundratusentals palestinier som fick lämna sina hem. Runt 700 000 personer, hälften av den palestinska befolkningen, drevs bort.

En företrädare för koalitionen U.S. Campaign to End the Israeli Occupation uttalade sig kritiskt till hur staten Israel uppstått efter andra världskriget eftersom det ledde till att araber som hade bott där flyttade från sina hem. En journalist från Beirut Daily Star sa därefter följande (enligt den svenska översättningstexten).

1910 var befolkningen till 93 procent palestinska araber och 7 procent judar. Att det plötsligt blev 80 procent judar berodde inte på normala omflyttningar. Israel ville skapa en judisk stat, och då ville man bli kvitt palestinerna.

Därefter sa en kvinna från en tankesmedja att ytterligare en "nakba" drabbade palestinerna år 1967. Speakerrösten sa sedan följande (enligt den svenska översättningstexten).

I juni 1967 vann Israel en överraskande seger över mycket större arabiska arméer under sexdagarskriget. Förutom att man tog land från Egypten och Syrien började Israel ockupera återstående palestinskt territorium på Västbanken, Gazaremsan och i östra Jerusalem.

Speakerrösten sa därpå att FN antog resolution 242 som bland annat krävde att Israel skulle dra tillbaka sina styrkor men att de än i dag fortfarande inte har gjort det. Speakerrösten sa vidare att Israel bygger bosättningar på Västbanken och i östra Jerusalem som strider mot Fjärde Genèvekonventionen. Dessutom har Israel omfattande säkerhetskontroller på palestinsk mark. En professor vid institutionen för kommunikationsvetenskap vid University of Massachusetts sa sedan följande.

Om man är palestinier är det här vad konflikten handlar om. Men det här perspektivet

återberättas knappt alls. I stället hör man ständigt att Israel är omringat.

Därefter visades exempel på hur medierapportering i USA om Israel-Palestinakonflikten utgick från ett israeliskt perspektiv och hur det påverkade allmänhetens syn på konflikten.

ANMÄLNINGARNA

Flera anmälare, bland annat Israels ambassad i Stockholm, anser sammanfattningsvis att programmet gav en ensidig och lögnaktig bild av Israel-Palestinakonflikten. Anmälarna framhåller att programmet inleddes med ett samtal med en så kallad expert som kommenterade programmet. Experten sa visserligen att programmet hade en agenda och kunde ses som partiskt men sa samtidigt att han inte kan se några faktafel i programmet. Detta är felaktigt, det finns flera grova faktafel i programmet. De anser vidare att programmet var antisemitiskt och utgjorde ett propagandainslag. Anmälarna ifrågasätter varför Sveriges Utbildningsradio (UR) väljer att visa en dokumentär som i ett inledande samtal anses vara partisk.

En enskild anmälare kritiserar programmet på närmare anförda grunder. Han anför sammanfattningsvis följande.

I historieskrivningen fanns det sakfel som var en uppenbar historierevisionism. Palestina framställdes som arabiskt sedan hundratals år tillbaka och att det skulle funnits en vilja att skapa en palestinsk stat sedan årtionden. Det sistnämnda ställdes mot en bild att judarna inte existerat i området sedan biblisk tid. Detta återkommande falskhet i antisemitisk propaganda kan varken ha gått ansvarig utgivare eller den kommenterande experten förbi med 1900-talets folkmord som allmänöds.

Palestinierna porträtterades som en enhetlig grupp som strävar mot nationellt självbestämmande. Detta ställdes mot en uppfattning om israelisk immigration. I dag råder det enligt anmälaren konsensus bland akademiker att de nationella rörelserna uppstod som en reaktion mot Israels bildande. Dokumentären argumenterar för en uppfattning som pekar på motsatsen.

I dokumentären sades att 700 000 palestinier fördrevs. Enligt anmälaren råder det i dag konsensus om att en betydande majoritet lämnade området med försäkran från de attackerande arabländerna om att få återvända när Israel var utplånat. Inget om detta sades i det inledande samtalet och inte heller balanserades detta med uppgiften om att motsvarande mängd fördrevs från arabländerna i samband med kriget.

Dokumentären utgav sig för att förklara Israel-lobbyen i dag. En sådan historieskrivning är endast relevant om historien syftar till att förklara den

amerikanska mediala bevakningen, inte skapa en falsk uppfattning av historien. Ett mycket anmärkningsvärt påstående är att ”Israel ville skapa en judisk stat, och då måste man bli kvitt palestinierna”. Att detta får gå förbi okommenterat är bedrövligt. Det finns tydliga exempel i historiska avtal samt i samtida moderna Israel att palestinier fick/får leva i Israel. I programmet visades även en karta där Israel ockuperar bland annat Sinai och de palestinska områdena men det nämndes inte att Sinai lämnades tillbaka vid fredsförhandlingar.

I dokumentären påstods det att Israel attackerade Gaza och därmed bröt vapenvilan. Trots att vapenvilan var strikt villkorad att inga raketer skulle skjutas mot Israel så gjordes det ändå.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

UR anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

UR:s uppdrag är att, som en del av radio och tv i allmänhetens tjänst, förstärka, bredda och komplettera det som görs av andra inom hela utbildningsområdet – från förskola till universitet och högskola. UR ska även tillhandahålla ett utbud av folkbildningsprogram. Ett särskilt prioriterat område inom ramen för detta är att öka elevers och allmänhetens kunskaper inom området medie- och informationskunnighet (MIK) eftersom detta är en förutsättning för ett modernt fungerande demokratiskt samhälle. UR:s programutbud har därför de senaste åren fokuserats på program som syftar till att ge lyssnarna och tittarna möjligheter att utveckla ett kritiskt tänkande som stärker förmågan att bilda sig en egen uppfattning. Detta genom program som öppnar ögonen, problematiserar och ger nya perspektiv. Under hösten 2016 sände UR dokumentären *Israels mediestrategi i USA* i Kunskapskanalen. Programmet är en inköpt dokumentär som skildrar mediernas genomslagskraft och hur medier återrappporterar nyhetshändelser som ett led i en lobbyverksamhet. Dokumentären riktar sig främst till allmänheten utifrån ett folkbildningsperspektiv, men den lämpar sig även för grundskole- och gymnasieelever för att komplettera i skolämnena information och media.

Kraven på enskilda individers förmåga att finna och kritiskt tolka och värdera det omfattande flöde som olika mediekällor förmedlar, har ökat i det nya digitala medielandskapet. Exempelvis har Unesco uttalat att medie- och informationskunniga medborgare är en av grundförutsättningarna för ett fungerande demokratiskt samhälle. Motsvarande uttalanden återfinns även hos Framtidskommissionen. De senaste åren har det konstaterats brister i skolornas undervisning gällande kritiskt tänkande och granskande samt källkritik. Källkritik har blivit ett viktigt ämne i den svenska utbildningen där man redan på grundskolenivå har som måluppfyllelse att alla elever ska kunna urskilja budskap, avsändare och syfte i olika medier med ett källkritiskt förhållningssätt. Ytterligare

krav på källkritiskt tänkande ställs dessutom på gymnasieelever. Eleverna där förväntas att källkritiskt kunna granska, tolka och värdera källor och mediers innehåll samt nyhetsvärdera information i komplexa samhällsfrågor och i frågor om demokrati och politik.

Den aktuella dokumentären är en skildring av hur olika mediers nyhetsrapportering kan påverkas av olika lobbysyften i syfte att påverka den allmänna opinionen i särskilda frågor. I framför allt de stora amerikanska tv-kanalerna skildras kontroversiella frågor många gånger utifrån ett särskilt lobbyismsyfte, vilket också är en naturlig del av det amerikanska politiska systemet. Konflikten mellan Israel och Palestina är en kontroversiell fråga som tydligt exemplifierar en sådan företeelse. Skildringen i amerikanska medier är märkbart åtskild från hur frågan rapporteras i Europa. I dokumentären ges tittarna konkreta exempel på hur parallella men olika nyheter, av samma händelser, rapporteras i USA respektive i Europa.

Dokumentären handlar således om hur återrapportering av händelser skildras för viss lobbyverksamhet, och syftar således inte till att skildra eller ta ställning i konflikten mellan Israel och Palestina. Fokus och budskap ligger på att konkret visa olikheter i medierapporteringen och motivera till ett källkritiskt tänkande. Syftet är även att öka förståelsen för mediernas roll i samhällsfrågor och i opinionsbildning och uppmuntrar till att man ska konsumera media med ett kritiskt förhållningssätt snarare än att skildra en specifik omtvistad fråga – konflikten.

För att ytterligare tydliggöra att fokus i programmet inte ligger på själva konflikten utan hur medier kan påverkas, har UR ändå särskilt låtit rama in dokumentären med en tydlig presentation. Den inleds följaktligen med en intervju av en expert i ämnet mellanösternpolitik för att sätta dokumentären i ett globalt medialt perspektiv. Samtidigt har UR låtit granska samtliga sakförhållanden i dokumentären varpå varje påstående också har vidimerats. Exempelvis har anmälare bland annat framfört sakfel i dokumentären gällande påståenden om den palestinska arabiska närvaron i aktuellt område sedan århundraden tillbaka samt att Israel bröt vapenvilan som rådde mellan Israel och Palestina år 2008. Dessa påståenden kan bland annat verifieras på det israeliska digitala biblioteket och på Israel Intelligence Heritage & Commemoration Center.

Sammanfattningsvis har dokumentären ett tydligt mediekritiskt tema med att skildra lobbyverksamhetens mediestrategiska beteenden. Utifrån ett källkritiskt perspektiv är den därför ett angeläget ämne för UR att sända inom sin programverksamhet, för både skola och i folkbildningshänseende. Dokumentären har tydligt ramats in med sakkunnig på området för att ytterligare tydliggöra detta. Dokumentärens tema har skildrats på ett sådant sätt att ett bemötande därför varken varit möjligt eller nödvändigt. UR vill även framhålla att UR har enligt sändningsuppdraget att variera sin produktionsform

och särskilt beakta programverksamhetens betydelse för den fria åsiktsbildningen. Det innebär att utrymme måste ges åt en mångfald av meningsyttranden, vilket också är förenligt med ett beaktande av en vidsträckt yttrandefrihet.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

UR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (14 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

UR ska ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (17 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen tillämpas bland annat när det gäller program eller inslag som kan uppfattas som diskriminerande. Den innebär enligt granskningsnämndens praxis att programföretaget inte får sända program eller inslag som är uppenbart kränkande mot något av könen, mot människor med viss hudfärg, nationalitet, religion eller sexuell läggning eller mot människor med olika former av funktionsnedsättningar eller sjukdomar.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Utgångspunkten för dokumentären var att skildra hur amerikanska medier i sin rapportering om Israel-Palestinakonflikten påverkats av pro-israeliska lobbygrupper. Dokumentären inleddes med ett samtal mellan en programledare och en statsvetare. Det framgick att dokumentären hade en israelkritisk avsändare och en agenda. Nämnden, som konstaterar att dokumentären var ensidig, anser inte att sändningen av den tydligt presenterade dokumentären strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Nämnden kan inte heller finna att de invändningar som anmälarna för fram i övrigt medför att programmet strider mot de bestämmelser som gäller för UR:s programverksamhet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, Jan Holmberg, Clas Barkman, Berivan Yildiz och Staffan Dopping efter föredragning av Johannes Wik.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Johannes Wik